

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

12. An servi capti in bello justo tam inter Infideles, quam inter Christianos possint licite fugere ad suos, vel ad alia Regna, vel peccent, & teneantur se ipso restituere? Idem dicendum est de ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

Sup. hoc in-
fra in Ref.
14. §. VI.
cursum in fi-
ne.

§. 1. **A**lius titulus ex quo quis efficitur seruus est conditio natiuitatis. Qui namque nascitur ex matre ancilla, siue Pater liber sit, siue non, siue nascatur ex matrimonio legitimo, siue ex copula fornicaria, est seruus: quia partus sequitur ventrem. Ita habetur *l. partum, Cod. de rei vendic. §. pen. inst. de iure personarum, §. Sed & si quis, institut. de ingenuis, cap. unico de natis ex libero ventre*, estque communi vsu in Hispaniis comprobatum. Si tamen mater, vel quando concepit, vel tempore partus, vel intermedio tempore libera sit Proles nascitur libera: eo quod in fauorem libertatis partus sequatur ventrem pro quocunque tempore liber fuerit, dum foetus intra illum contineretur. Ita habetur *§. Sed & si quis, Instit. de ingenuis*, traduntque Doctores communiter. Vbi tamen id in fauorem libertatis constitutum non esset, natura rei potius posulat, vt solum tempus partus spectetur, standumque esset iuri, aut consuetudini eius loci. Si item quoad alia esset alicubi aliud peculiare ius, aut consuetudo, nempe, vt proles sequeretur patrem, vel vt ad illius seruitutem necessarium esset vtrumque parentem esse seruum, vel aliud simile, standum esset illi iuri, aut consuetudini, vt ex *c. licet, de coniugio seruorum colligitur, & docet eo loco Panormitanus*. Ius tamen Caesareum, quo vtitur, maxime hac in parte rationi consentaneum est. Primò quoniam de matre constat: de Patre verò nihil potest esse certum. Secundò, quoniam mater periclitatur in partu: pater verò non item. Tertio, quoniam licet pater praecipue ad generationem concutatur; partus tamen quodammodo est magis fructus matris, plusque concurret ad nutritionem, & educationem filiorum, & plus impeditur à seruitute domini, tam dum grauida est, quam dum proles educatur, quam Pater. Et ita docet Malderus *de iust. tract. 1. c. 5. dub. 2. Molina tom. 1. tr. 2. disp. 33. Lessius lib. 2. cap. 5. dub. 4. num. 13. Fagundez de iust. lib. 2. c. 1. n. 5.*

2. Sed omnia supradicta procedunt de iure Ciuili; nam de iure naturæ contrarium dicendum esse putat Hurtadus *de iust. disput. 1. diff. 11.* vbi sic ait. Contrahitur seruitus iure Caesareo, & Castellæ, ratione natiuitatis ex ea, quæ semper à puncto conceptionis ipsius proles vsque ad partum inclusiuè, est ancilla, quod si pro aliquo momento totius temporis dicti libera fuit, proles manet libera dispositione iuris Caesarei, iure tamen naturali credimus prolem ancillæ nasci liberam, quia quamuis sit fructus ancillæ, est tamen fructus intellectus, & liberi arbitrij, qui sicut ratione natiuitatis non nascitur seruus matris adhuc liberæ, multò minus nascitur seruus domini (iuxta matris ancillæ. Vnde in Provinciis, in quibus ius Imperij non viget, aut non habetur aliud simile, proles relinquenda est libera.

3. Dicendum est igitur ex supradictis, quòd si mater fuit libera, quando concepit, aut in partu, aut tempore aliquo medio inter conceptum & partum (etsi vel ad momentum) proles iure Caesareo non contrahit seruitutem; vt expressè habemus *instit. de ingenuis, §. Sed & si quis*. Ratio est, quia hoc ipso momento, quòd mater efficitur libera etiam proles libertati est restituta: vnde calamitas matri superueniens, non debet nocere proli libertatem assecuta: praesertim cum causa libertatis sit maxime fauorabilis. Vbi tamen nulla est lex, vel consuetudo disponens de seruitute proles, sufficit vt mater in partu sit ancilla quia proles in partu est fructus ancillæ, non liberæ. Ita seruari dicitur apud plerasque gentes, quæ iure communi Caesareo non vtuntur.

4. Ex dictis in Superioribus Resolutionibus infer-

tur Primò; quòd qui à se, vel à parentibus legitime sunt venditi, fugere non possunt. Ratio est, quia cum sint facti serui per legitimum contractum in quem ipsi, vel parentes eorum loco iuste consenserunt, tenentur contractui stare, nec possunt illum violare, absque iniustitia; sicut nec alias venditiones.

5. Inferunt Secundò; quòd qui in pœnam criminum iuste ad seruitutem sunt condemnati, non videntur posse fugere: est communis fere DD. sententia. Ratio est, quia reus tenetur exequi iustam sententiam, si pœna talis sit, vt non possit nisi per reum executioni mandari: atqui seruitus est talis pœna: ergo: nam si seruitus illa sit valde calamitosa, probabile est fugere posse, obuia commoda occasione: contrarium enim est nimis durum & superans humanam conditionem, praesertim talium hominum.

6. Inferunt Tertio, quòd Proles eandem conditionem subit, quam mater. Vnde si mater se vendidit, vel à parentibus iuste vendita est, vel ob crimen legitime addita, proles non potest fugere. Hinc legitur, eum, qui huiusmodi seruis consilium, vel auxilium ad fugam praebet, peccare, & ad restitutionem teneri totius damni inde secuti: vt si fugit, & abstitit simul 100. aureos, qui fugam iussit, tenetur damnum restituere non solum pretium serui, sed etiam damnum, quòd fugiens intulit: quia totius damni causa creditur.

7. Sed quid dicendum de seruis bello captis, infra redibit sermo. Sed circa praesentem Questionem ne deseras videre Eminentissimum Cardinalem de Lugo *de iust. tom. 2. d. 6. sect. 2. num. 15. & seq.*

RESOL. XII.

An serui capti in bello iusto am inter Infideles, quam inter Christianos, possint licite fugere ad sua, vel ad alia Regna; vel peccent, & teneantur restituere?

Idem dicendum est de filiis eorum.

Et quid, si capti in bello iusto promiserint se non fugituros?

Et an teneantur ad restitutionem, qui eis auxilium, aut consilium ad fugam dederint?

Et an famulus, non seruus, qui ob stipendium, vel causa ediscendi officium cum Domino conuenit, ad certum tempus, & annorum numerum peccet mortaliter, si à Domino fugiat?

Et si queras, an si seruus possit commode se pecunia redimere, tuncne ille possit tua conscientia fugere, vt redeat ad suos?

Et si Dominus, qui seruum cepit in bello iusto, eum alteri vendiderit, an tunc tua conscientia talis seruus fugere poterit ab eo, qui eum emiit? Ex part. 7. tr. 7. Ref. 10.

§. 1. **N**on solum questio procedit in bello inter infideles, sed etiam inter Christianos, vt si v. g. tempore induciarum Christiani aggrediantur infideles, certum est quod in tali casu, vt notat Faustus in *spec. consil. disput. 1. quest. 28.* efficitur serui infidelium: Difficultas ergo est, an licite possint fugere: Et negatiuam sententiam ex Nauarro, Turrecremata, D. Antonino, & aliis docet Molina *tom. 1. tr. 2. disp. 37. concl. 1.* vbi firmat, quòd captus in bello iusto, vt de iustitia capientium, & iniustitia aduocata iusto, vt de iustitia capientium, & iniustitia aduocata iusto, teneturque seipsum restituere, esto ad minimum suum, teneturque seipsum restituere, esto ad suos peruenerit. Probatur primò, quoniam possit: hoc

erat legitimus ac indubitatus illius dominus, & ipse fugiendo seipsum ab eo furatus, vt habetur l. C. de seruis fugitiuis: ergo & peccat lethaliter, & tenetur seipsum restituere, non solum ex parte iniustæ acceptationis. Confirmatur eum peccare lethaliter, etiam si extra fines capientium, atque ad suos fugiat, quoniam l. 3. C. eod. tit. statuitur, vt deprehensus in eiusmodi fuga, puniatur, vel emputatione alterius pedis, vel deputatione ad metalla: tam grauis autem poena non potest iuste statui, nisi pro culpa lethali. Hac verò in re potius standum est legibus Codicis, quam Digestorum, non solum quod posteriores sint, sed etiam quod sint Principum Christianorum, statuaturque supposita iustitia, quæ in Christianorum bellis esse debet. * Ac sanè consuetudine est receptissimum, seruos fugientes tunc maximè puniri, quando deprehenduntur fugere ad suos, quocumque titulo in seruitutem iuste sint redacti. Adde, si nefas esset punire seruos bello iusto captos, & ad suos fugientes, inutilem admodum fore eiusmodi seruitutem. Quotidie namque serui fugam arripent ad suos, scientes se nec peccare, nec posse licite pro ea fuga puniri. Vnde plus domini infunderent in eis querendis & asportandis, quam esset eorum, tum obsequium, tum etiam valor. Præterea, eiusmodi seruitus dominis esset multorum peccatorum occasio, dum continere se non possent, quin seruos toties fugam ad suos arripientes, eaque tot damna ipsis inferentes, punirent: quare potius homines iuste interficerent hostes suos in bello, in quam ad tale seruitutis genus eos asportarent; quod in detrimentum ipsorummet seruatorum redundaret. Ita Molina; vnde addit; * suadentem fugam homini bello iusto capto, aut ad eam illum adiuuantem, tenei restituere domino valorem mancipij, & si quæ alia damna illi vltius inde sequantur. Et hanc sententiã Molina tenet etiam nouissimè Machadus de perfecto Confessario tom. 2. lib. 6. part. 7. titul. 13. documento 3. num. 4.

2. His tamen non obstantibus affirmatiuæ sententiæ adhaereo, quam tuetur me citato Trullench in Decal. tom. 2. lib. 5. cap. 2. dub. 6. num. 6. Sanchez, in Opusf. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub. 6. num. 5. Turrian. de Iustitia, disput. 32. dub. 2. Caspensis in cursu Theol. tom. 2. tract. 28. disput. 5. sect. 1. num. 7. & Lessius lib. 2. cap. 5. dub. 5. num. 14. vbi affirmat posse seruos bello captos fugere ad suos, non tamen dominis persecutibus vi resistere: & probat hoc ex legibus Ciuilibus, & ex multis rationibus: Primò, quia cum hæc seruitus communi consensu gentium sit introducta, non debet eius conditio magis onerari quam consuetudine totius orbis sit receptum: atqui consuetudo habet vt tales serui sine conscientie scrupulo possint ad suos fugere: neque hoc censetur illicitum, nisi forte * dedissent fidem de non fugiendo, & ea lege vita esset condonata, tunc enim tenentur stare promissis. Secundò quia hæc seruitus ceteris est nobilior, Minutiq; probroia: vnde etiam in viros nobiles cadere potest: ergo non est cogenda in eas angustias, in quas aliæ seruitutes. Tertio, si non possent fugere, beneficium illud legum, quo conceditur libertas in termino, esset inutile, quia non possent illud nisi per peccatum consequi, vnde esset illecebra ad peccandum.

3. Ex his inferitur licitum esse cooperari huiusmodi seruo ad fugam; modo scandalum, & aliæ indebitæ circumstantiæ absint. Secundò, idem esse iudicium de prole; quia non est deterioris conditionis suo parente. Tertio, idem ius permanere, etiam si decies quis vendatur: nam iure belli seruus censetur, cuius primaui seruitus sic est constituta, etiam si decies venierit.

4. Limitantur supradicta; nisi capti bello iusto

promiserint se non fugituros, tunc enim tenentur fidem seruare. Ita ex multis Sanchez vbi supra num. 6. qui etiam dub. 7. num. 3. notat seruos bello iusto captos, non solum in patriam fugere potest, sed etiam alibi extra hostium confinia: igitur possunt fugere absque peccato, etiam in omnibus Regnis, distinctis tamen à loco captiuitatis. Licet contrarium doceat nouissimè Fagundez de Iust. lib. 2. cap. 2. num. 11. vbi sic ait: Procedit hæc opinio de fuga ad suos, quia hæc sola est iure, & consuetudine concessa ad recuperandam libertatem, vnde non licet eis fugere ad Euangelium extra potestatem Domini, vt rectè hæc ait sententia, quia priuant dominos iniuste seruitio eis de iustitia debito, vbi notabis fugas seruorum Aethiopum, qui in bello ex nostra parte iusto à nobis capti fuerunt, communiter esse iniustas & vagabundas, quia ita carent spe euadendi ad suos, vt hoc etiam nomine misera sit illorum conditio. Ita ille.

5. Et tandem Gaspar Hurtadus de Iust. disput. 1. difficult. 21. docet dictos seruos iure Castelle, & Castellæ, si ad suos peruenerint, ita consequi libertatem, vt quamuis postea causa mercaturæ, aut alia causa ad terram dominorum redeant, non possint in seruitutem retrahi. Ita tamen serui, iure iusti belli capti, possunt licite ad suos fugere, vt etiam possunt venditi. Et idem est de filiis eorum qui non alio titulo sunt serui nisi quia sunt geniti ex eis. Ita Hurtadus.

6. Non deseram tamen hic obiter querere, An famulus non seruus, qui ob stipendium, vel causa edicendi officium cum Domino conuenit, ad certum annorum numerum, peccet mortaliter, si à domino fugiat? Respondeo cum Petro Nauar. lib. 3. cap. 1. num. 204. non peccare, si aliqua causa rationabilis adsit; vt si dominus asperæ sit conditionis, & eum malè tractet, aut nimis parca cibaria præbeat, ita vt vix ad eum sustentandum sufficiant, vel si non eum bene doceat officium, vel si melior occasio illi sese offerat à seruitute aliena; & vtilior viuendi modus. Non enim tenetur cum notabili suo de nouo emergente damno, stare contractui, neque dominus est rationabiliter læsus. At peccat mortaliter primò si ex fractione obligationis sequatur domino damnum notabile, vel quia non inueniat alium, vel quia in tali occasione recessit, ex qua notabiliter dominus damnificatur, in quo casu tenetur se domino restituere. Secundò, aliqui putant etiam mortaliter peccare, si abeat absque vlla causa, quamuis nullum damnum domino sequatur. Existimo tamen cum Nauarro non peccare mortaliter, sed tantum venialiter, quia violentio fidelitatis cum abest iniustitia, solum est peccatum veniale. Et hæc omnia docet Trullench loco citato num. 8.

7. Nota etiam hic obiter, quòd si quæras an seruus possit commode se pecunia redimere: tuncne ille iura etiam conscientia, fugiet, vt redeat ad suos? Respondeo minime, quia ius gentium solum concedit, siue permittit, vt fugiat, quando aliter recuperare nequit. Quid si dominus, qui seruum cepit in bello iusto, alteri eum vendiderit, tutane conscientia talis seruus fugere poterit ab eo, qui illum emit? Poterit, quoniam emptor tacita eiusmodi conditione emisse intelligitur, nec itidem venditor plus imis in emptorem transtulit, quam ipse haberet. Et ita docet Azor. tom. 2. lib. 2. cap. 35. quest. 3.

Ref. 29. 6. Limitanda, & in Ref. 29. 9. vlt. & hic supra in 8. His tamen, huius Rei, post mediū, vers. nisi forte, & in tom. 8. tr. 4. ex Ref. 54. lege doctrinam § Quod si à medio vsque in finem.

